

KALKINMAYA UYGUN VERGİ POLİTİKASI

Zeki KURUCA
Baş Hesap Uzmanı

I — KONUYA GENEL BAKIŞ

Bugün dünya milletlerinin kalkınmamış memleketler ve kalkınmış memleketler olarak iki ana kampa ayrıldığını görüyoruz. Bu gerçeği herkes kabul ettiği gibi bir ana tasnif olarak da ekonomi politikte geniş ölçüde kullanılmaktadır.

Deyim olarak, kalkınmamış ülkeler için bazen « Kalkınmamış Memleketler - Undeveloped Countries » veya « Az Kalmış - Under Developed » ve son zamanlarda da « Kalkınmakta Olan Memleketler - Developing Countries » denmektedir. Her ne denirse densin, ilk göze çarpan husus, bu gruba giren ülkelerin, gelişmiş ülkelere nazaran çokluğudur. Asyanın büyük kısmı, Afrikanın tamamı, Amerikanın güneyinde yaşayan milyarlarca insan ümit ve haysiyet kırıcı koşullar içindedir. Bu karanlık tablonun coğrafsal, siyasal ve ekonomsal nedenlerinin bulunması, böyle bir geriliği haklı gösteremez.

Artık insanlar birbirlerinin durum ve kaderleriyle daha yakından ilgilenmekte ve başkalarının fakirliğinden daha çok endişe duymaktadır.

Bugün fakirliğin doğal ve gelişmez bir kanun olmadığı bilinmektedir. Gerekli koşullar yerine getirilip ortam hazırlanınca değişmez bir kader gibi görünen fakirliğin ve geriliğin yokedileceği tecrübelerle anlaşılmış bulunmaktadır. Büyük sorun, bu çıkış yolunu araştırıp bulmak ve toplumu o yola sokmaktır.

Fakirlik ekonomsal bir hastalıktır. İnsan hastalıkları dünyanın her tarafında nasıl bir benzerlik gösteriyorsa, dünyanın her köşesindeki fakirlik te aynı nitelikleri taşır. Hattâ, devlet ve ekonomi sistemleri birbirlerinden ne kadar farklı olursa olsun, ekonomsal hastalıklar, hayret edilecek derecede birbirine benzer. Dünyanın her tarafındaki sosyal ve ekonomsal hastalıkların benzerliklerinin sonucu olarak bunların çarelerinde ve tedavi edici ilâçlarının da birbirine benzeyecekleri tabiidir. Bu bakımdan KNUT WICHSELL'in dediği

gibi bütün toplumları « lûtuflûkâr bir müstebit » idare etmektedir. Bu lûtuflûkâr müstebit de ekonomik kanunlardan başka birşey değildir.

Diğ̈er yönden, ekonomik olayların ve hastalıkların bu benzerlikleri yanında, bazı memleketlerin tam sıhhatte olmalarına karşılık bazı toplumlarda ekonomik hastalıkların biri veya birçoğ̈u bulunabilir. Bu hastalıkların çareleri de, hastalığın nev'ine ve toplumun bünyesine göre farklılıklar gösterebilir.

Toplumların bünyeleri ve kabul ettikleri sosyal düzenlerinin az veya çok farklılıklar taşıdığı bilinen bir husustur. Genel karakteri itibariyle, toplumların FERDİYETÇİ veya TOPLUMCU devlet sistemlerine göre yönelttikleri de bilinmektedir. Ferdîyetçi toplumların hukuk düzenleri, FERT ve DEVLETİ karşılıklı hak ve ödevlere sahip zıt iki kuvvet olarak kabul eder. Bu düzende, devlet ve fertlerin birbirinden farklı ve zıt kararlar almaları mümkün olduğundan bu toplumlarda cereyan eden ekonomik ve finansal olaylar ve özellikle vergi sorunları çok çapraşık olur. Fakat hemen ifade etmeliyiz ki, ferdiyetçi toplumlarda eğer kişisel karar ve davranışlar yetersiz veya isabetsiz olursa, yahut ta yanlış tercihlerde bulunuluyorsa, Devlet kolektif karar alma zorunluğunda kalabilir. Fakat ferdiyetçi toplumlardaki bu kolektif kararların, fertlerin tercihlerinin bileşimi olmalıdır. Çünkü ferdiyetçi görüşte devletin kuruluş sebebi kişilerin ortak ihtiyaçlarıdır.

Toplumcu devlet düzeninde ise tek karar alma organı devlet olduğundan, ekonomik ve finansal olaylar özellikle vergi olayları, ferdiyetçi toplumlardakiler kadar karışık değildir.

Memleketimizin toplum düzeni ise KARMA EKONOMİ SİSTEMİ olarak nitelenmektedir. Karma ekonomi sistemi, Anayasal müesseselere ve kalkınma plânımızın bünyesine dayanmaktadır. Gerek plân hedef ve stratejisi ve gerekse Kalkınma Plânında memleketimizin ekonomik ve sosyal hedefleri gösterilmiş, kalkınmanın gidişi belli edilmiş ve yatırımlardan devlet sektörüne ve özel sektöre düşen paylar da gösterilmiştir. Demek oluyor ki, Türk Kalkınma Ekonomisi ne tamamen ferdiyetçi ve ne de toplumcu görüşe göre değil, fakat iki görüşü yaklaştıran ve kalkınmada devlete ve kişilere pay ayıran eklektik bir görüşe dayanmaktadır. Bu orta yol görüşü esasen 1961 Anayasası tarafından benimsenmiş ve kalkınmanın ağır yükü devlet üzerinde olmak üzere, kamu sektörü için plânlı ve özel sektör için de yol gösterici bir esas yürürlüğe konmuştur.

Kalkınma plânının devlet yatırımları olarak ayırdığı payların finansmanı için gerekli bulunan paralar, genellikle VERGİlerle karşılanacak; özel sektör için öngörülen yatırımlar da özel tasarruflarla finanse edilecekler. Vergiler, kişilerin ekonomilerinden devlet ekonomisine yapılan mecburî aktarmalar olduğuna göre, ve bu özelliği ile vergilerin, özel sektör yatırımlarının finansman kaynağı olan tasarrufları doğrudan doğruya etkilediğinden, vergilendirme olayının kalkınmadaki yeri ve önemi ortaya çıkmaktadır.

Burada, ferdiyetçi devlet görüşünün toplumu, iki zıt varlık olan fertler ve devletten meydana geldiği vakiasıyla karşılaşıyoruz. Yani devlet o kadar fazla vergi geliri elde etmelidir ki plânın öngördüğü yatırımların noksansız finanse edebilsin. Diğer taraftan da, kişiler o kadar az vergi vermelidir ki plânın özel sektör için öngördüğü yatırımları gerçekleştirebilsin. Bu iki zıt davranış bir taraftan vergi kanunları ile, diğer taraftan da gerekli sosyal organizasyon vasıtasıyla telif edilip bağdaştırılmalıdır. Vergilendirme olayının cereyan ettiği ortam olarak sosyal organizasyon ayrı bir etüd konusu olacak önemdedir ve bu çalışmanın konusu sadece KALKINMAYA UYGUN VERGİ POLİTİKASI olarak sınırlandırılmıştır.

II — İKTİSADEN GERİ KALMIŞLIĞIN ÖZELLİKLERİ

Kalkınmaya uygun vergi sisteminin karakterini ortaya koyabilmek ve iktisaden kalkınabilmenin yollarını bulabilmek için geri kalmış ekonomilerin genel özelliklerini iyi bilmek lâzımdır. Geri kalmış ülkeler ancak kendi gayretleriyle kalkınabileceğinden, bu yolda faydalanabilecekleri kendi olanaklarını ve atlamaya mecbur oldukları engelleri iyi tanımak zorunluğu aşikârdır.

Az gelişmişliğin özellikleri nedir? Bu öyle karışık bir vakıadır ki bir kaç cümle tanımını yapmaktan ise, geri kalmışlığın sebep ve niteliklerini kısaca açıklamak amaca daha iyi hizmet eder.

A — Geri kalmışlığın sebepleri

Halen geri kalmış durumda bulunan memleketlerin tarihlerine, coğrafyalarına, fikrî ve hukukî yapılarına, din ve ahlâk anlayışlarına bakarak bu toplumların neden geri kalmış olduklarını anlamak müm-

kündür. Tabiatıyla bu toplumları kalkınma yoluna sokmak için ilk yapılacak işlerden biri de, tesbit edilecek bu nedenleri ortadan kaldırmak, değiştirmek veya bunları yenerek yoldaki engelleri yok etmektir. Engelleri ortadan kaldırma işinde kullanılacak vasıtalarından birinin de vergi olduğunu şimdiden belirtelim.

1. Geri kalmış ülkelerde ilk göze çarpan husus, bu toplumların tarihsel gelişimlerinin çok yavaş olması ve istihsal araçlarının çok ilkel durumda bulunmasıdır. Bu ülkelerin, dünyadaki fikrî ve teknik gelişmeleri izliyememiş olduklarını görüyoruz ; bunların tarihleri de ilkel insanlarınki kadar hareketsiz ve cansızdır ve komşularıyla yaptıkları savaşıardan ibarettir. Bu savaşlar, diğerlerinin elindeki toprakları ve taşınabilir kıymetleri almak suretiyle zengin olmak amacına yönelmişse de, gerçekte vukubulan tahripler yüzünden devamlı olarak fakirleşmeleri sonucunu doğurmuştur.

2. Coğrafyanın fakirliği, bu memleketlerin üstünde yaşayan insanların da fakirliğinin sebebi olmuştur. Verimsiz topraklar, susuz ovalar ve çöllerde yaşamaya mahkûm olan toplumların geri kalmalarının başlıca nedenleridir. Yerüstü ve yeraltı doğal kaynakların yokluğu, yetersizliği veya varlığının bilinmemesi, bu toplumların geri kalmışlığını değışmez bir kader haline sokmuştur.

3. Bugün geri kalmış olarak tesbit edilen bütün ülkelerin ya müstemleke olarak uzun süre sömürülmüş olduklarını ya da kapitülasyonlarla fakirleştirildiğini görüyoruz. Bu suretle, tabii kaynak ve zenginliklerin ve gerekse yaratılan kıymetlerin ülke dışına taşınması bu toplumların geri kalmışlığının başlıca nedenleri olmuştur.

4. Milletlerarası mübadelede yer alan malların niteliği de geri kalmışlık nedenlerinden biridir. Sınai mamûllerin çok kârlı satılması, tarım mahsullerinin ise maliyet fiyatlarının bilinmemesi sebebiyle daima ucuz ve zararına satılması geri ülkelerin devamlı olarak geri kalmaları sanayi memleketlerinin de durmadan gelişmeleri sonucunu doğurmuştur. Ucuza satıp pahalı satın alma mekanizmasının yüzyıllarca zamandan beri işlediği düşünülürse tarım ülkelerinin geri kalmasında bu nedenin küçümsemeyecek önemde olduğu anlaşılır.

5. Geri kalmış memleketlerde hukuki ve fikri yapının çok eski olduğu, zaman içinde pekaz değıştiği görülür. İkel bir devlet sistemi içinde otokratik ve teokratik veya istikrarsız demokratik devlet sistemiyle idare olunan bu toplumlarda istihsale yönelmiş çalışmalar-

dan çok mevcudu paylaşma yönündeki menfaat savaşları önde gelir. Tutucu bir hukuk sistemi de bu ülkeleri karakterize eden ikinci bir özelliktir. Fikrî mesainin iktisadî mesai kadar az olduğu bu toplumlarda, doğma dışında yen bir düşünce tarzına da yer yoktur.

6. Nihayet, dinsel ve ahlâkî ortamın, geri kalmışlığın nedenlerinden olduğu inkâr edilemez. Tevekkülün ve kaderciliğin hâkim olduğu, fakirliğin bir « takdiri ilâhi » olduğu kanısının yaygın bulunduğu toplumların geri kalmamasına imkân var mıdır? Bu toplumlarda, artan nüfusa paralel bir iktisadî değer artışı olmadığından insanların birbirini istismar etmesi, din ve ahlâk kurallarına görünüşte sıkı bağlılığa rağmen hemen herkesin « günahkâr » olması, riya, hile ve rüşvetin alıp yürümüş bulunması geri kalmakta devam etmenin başlıca nedenleridir.

Geri kalmışlığın nedenleri şüphesiz saydıklarımızdan ibaret değildir. Her toplumun kendine göre, bu sebeplerin biri veya birkaçıyla veyahut ta tamamen başka sebeplerle geri kalmış olması mümkündür.

B — Geri kalmışlığın nitelikleri

Çeşitli nedenlerle geri kalmış memleketlerin ortak yönden ekonomsal nitelikleri nedir? Geri kalmışlığın nedenleri ne kadar çoksa nitelikleri de o kadar fazladır. Yalnız şunu belirtelim ki, birbirinden farklı sebeplerle geri kalmış bile olsalar, az gelişmiş ülkelerin ekonomsal nitelikleri hemen hemen birbirinin aynıdır.

1. Geri kalmış memleketlerin ilk göze çarpan nitelikleri fakirlikleridir. Bu memleketlerde millî gelir çok düşük olup fert başına düşen millî gelir payı da o nisbette düşük bulunmaktadır. Bu ortak özelliğe bakarak Prof. Ragnar NURKSE, az gelişmiş ülkelere, « düşük gelirli ülkeler » demenin de mümkün olduğunu ileri sürmüştür.

Yıllık dünya gelirinin dünya üzerindeki dağılımı incelenecek olursa ne kadar dengesiz bir dağılım mevcut olduğu meydana çıkar :

Ekonomsal Bölgeler	Dünya Nüfusuna Nisbet	Dünya gelirine Nisbet
Kalkınmış Memleketler:	% 15	% 62
Orta - kalkınmış » :	% 31	% 29
Geri kalmış » :	% 54	% 9

Bu tablo, dünya nüfusunun çoğunluğunun geri kalmış ülkelerde yaşadığından başka, millî gelir bakımından kalkınmış ülkelerle geri kalmış ülkeler arasındaki derin uçurumu kolaylıkla göstermektedir. Geri kalmış memleketlerde nüfus başına düşen millî gelir payının, millî gelirin fena bölüşülmesi yüzünden ortalama rakamın kesin bir manâ ifade etmemesine rağmen, ancak 100 dolar civarında olduğunu belirtmeliyiz.

Az gelişmiş ülkelerde ve özellikle memleketimizde alınacak vergi tedbirlerinin başarısını şartlandırması bakımından millî gelir ve aşırı dengesizliği ortaya koymaktadır. Geri kalmış ülkelerde nüfus başına düşen millî gelir miktarının 100 doların yani 900 liranın altında bulunduğunu belirtmekle yetinelim.

Az gelişmiş ülkelerde, özellikle memleketimizde alınacak vergi tedbirlerinin mahiyetini şartlandırma bakımından millî gelir miktarı ile fert başına düşen millî gelir payının önemi büyüktür. Bilhassa vasıtasız vergiler yönünden alınacak tedbirleri şartlandıran unsurların başında millî gelir tutarı ile nüfus başına düşen millî gelir paylarının geldiğini unutmamak lâzımdır.

Memleketimizin 1963 millî gelir tutarının 59 milyar olduğunu ve o tarihlerdeki nüfusumuzun 30 milyon olduğunu kabul edersek nüfus başına 2000 lira civarında millî gelir payı düştüğünü kabul edebiliriz. (Türkiye İstatistik Yıllığı - 1963 say. 381) , Türkiye millî gelirin sektörler itibariyle dağılımına bakarsak, tarım sektöründe çalışan vatandaşlarımızın payına 24 milyon lira tutarında millî gelir payı düştüğü ve bu sektörde yaşayanlar nazara alınırsa köylü nüfus başına 1000 lira civarında millî gelir payı isabet ettiği meydana çıkar. Şehirde yaşayan nüfus başına da ortalama 3500 lira millî gelir payı düşmektedir.

Türkiyede kalkınmaya uygun vergi tedbirleri alınırken millî gelir miktarı ve nüfus başına gelir dağılımı durumlarının birinci faktör olarak gözönünde tutulmasında zaruret vardır.

Geri kalmış bütün ülkelerde olduğu gibi Türkiyede de sektörler itibariyle millî gelir dağılışı dikkati çekmektedir. Nitekim toplam millî gelirden en büyük payı tarım sektörünün aldığını, ondan sonra ticaret - sanayi sektörünün geldiğini, üçüncü sırayı hizmetlilerin aldığını, dördüncü sırada ise serbest mesleklerin geldiğini ve ondan sonra da diğerlerinin sıralandığını görüyoruz.

Kalkınmış ileri ekonomilerde ise millî gelirden büyük pay alma sırasına göre sektörlerin durumu şöyle olmalıdır :

1. Sırada : Hizmetler Sektörü
2. » : Sanayi, ticaret ve ulaştırma sektörü
3. » : Tarım Sektörü İngiltere % 5 Türkiye % 45 Alman-
manya % 9 Hindistan % 60 Fransa % 15 İtalya
% 22 (İ. Türk say. 3)
4. » : Serbest meslek sektörü.

Kalkınmış ülkelerde görüldüğü üzere tarım sektörü ile hizmet sektörü millî gelir tablosunda yer değiştirmiş olmalıdır.

2. Gelişmemiş ülkelerde göze çarpan ikinci özellik bu memleketlerdeki sermaye azlığıdır. Sermaye azlığından maksat, istihsale tahsis edilmiş bulunan sabit ve mütedavil sermayelerin toplamının nüfus başına ve ihtiyaçlara göre yetersizliğidir.

Gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerdeki bu sermaye yetersizliği millî gelir seviyelerindeki düşüklükle yakından ilgilidir. Sermaye birikiminin kaynağı, gelirden yapılan tasarruflar olduğundan sermaye ile tasarruf arasında da direkt bir ilişki vardır. Nurkse'nin ifadesiyle sermaye teşekkülünün özü toplumun istihlâk edebileceği kaynaklardan bir kısmının, sermaye malları stoklarını artıracak şekilde kullanılması ve gelecekteki istihlâk randımanının artırılmasıdır. Bu maksatla toplumun istihlâl ettiği şeyleri istihlâke sarfetmeyip bir kısmını sermaye mallarına tahsis edebilmesi lâzımdır. Geliri düşük seviyede olan fertlerin gelirleri kendi zarurî ihtiyaçlarını dahi karlamaya yetmezken bunların bir de tasarruf yapabilmeleri beklene-
mez. Hattâ gelir istihlâke eşit ise veya gelir istihlâke vasıtasız vergiler toplamına eşit bulunuyorsa bu hallerde de tasarruftan söz edilemez.

Geri ekonomilerde yaşayan insanlar karınlarını bile doyuramayacak kadar fakir olduklarından, ya tasarruf hiç yoktur ya da tamamen yetersizdir. Diğer taraftan kalkınabilmek için yatırım yapmak zorunluluğu bulunduğu göre Nurkse'nin deyimi ile geri kalmış ülkeler « fakirliğin fasit dairesi » içinden çıkamazlar.

Gelir ve servet vergileri dolayısıyla geri ekonomilerin bünyelerinin pek de elverişli olmadıkları bu açıklamalardan kolayca anlaşılabilir. Gene kolaylıkla anlaşılabilir bir husus da geri ekonomileri,

özel tasarruflarla take off safhasına ulaştırmaya da imkân olmadığıdır.

3. Gelir ve tasarruf seviyesinin düşüklüğü ve istihlâk eğiliminin yüksekliğinin bir sonucu olarak geri memleketlerde banka sisteminin ve sermaye piyasasının da gelişmemiş olduğunu görüyoruz. Bu yüzden, yetersiz de olsa mevcut tasarruflar kalkınmayı sağlayacak sahalara akamamakta ya da mesken inşaatı gibi verimsiz sahalara kaymaktadır.

4. Geri kalmış ülkelerin ekonomik özellikleri bunlardan ibaret değildir. Bilhassa vergicilik yönünden önem taşıyan bir husus da millî gelirin bölgeler ve fertler arasındaki dengesiz dağılışıdır.

Nüfusun büyük bir kısmının hisselerine pek az millî gelir payı düştüğü halde, pek az bir kısma da millî gelirden büyük bir hisse isabet etmektedir. Yukarda açıkladığımız gibi memleketimizde şehirde yaşayan vatandaşlar köylülerden üç buçuk misli daha fazla bir pay almaktadırlar.

Aynı nisbetsiz dağılım farkları aynı memleketin bölgeleri arasında da vardır.

Millî gelirin fertler ve bölgeler arasındaki dengesiz dağılışının vergicilik yönünden taşıdığı öneme şimdiden işaret etmeliyiz.

Kalkınmış memleketlerde ekonomiyi idare eden prensiplerin, geri kalmış memleketler için yetersiz olduğu; bu memleketlerin kalkınma yoluna girdiklerinde kaynakların kısırlığı sebebiyle bir fasit daire içine düştükleri görülmektedir.

İmkânların darlığı ve kaynakların sınırlı olmasına rağmen geri memleketlerin hemen hepsinin iktisaden kalkınma çabası içine girdikleri, hususu ve fikren kalkınma zorunluğunu duydukları da ayrı bir gerçektir. O halde arzulanan bu kalkınma nasıl ve hangi vasıtalarla tahakkuk edecektir? Bu vasitalardan hangisi hangi dozda kullanılacaktır? Mevcut ve müzmin fakirliğe rağmen kalkınmanın şartı olan gelir artışı ve tasarruf nasıl sağlanacaktır? Mecburî tasarruf yollarından hangisi kullanılmalıdır? Vergilerden hangileri ile mecburî tasarruf sağlanmalıdır ve daha genel bir anlamla Kalkınmaya Uygun vergi sistemi hangi özellikleri taşımalıdır?

III — İKTİSADİ KALKINMANIN FİNANSMANI

Kalkınmanın finansmanı söz konusu olunca karşımıza bir çok problemler çıkmaktadır. Bunlardan ilki, kalkınmanın özel sektör tarafından mı yoksa kamu sektöründe mi gerçekleştirileceğidir. Çünkü kalkınma hangi sektör tarafından gerçekleştirilecekse kalkınmanın finansmanı da ona göre özellik gösterecektir; kullanılacak vasıtalar ona göre değişecektir.

Çözülünecek ikinci husus, kalkınma yükünü hangi sınıfın taşıyacağıdır. Kalkınma yükünün adil bir şekilde bölüşümü şimdi ve gelecekte ondan faydalanacak olanlar arasında yapılmalı ve yükün dağıtımı da fertlerin taşıma gücüne uygun olmalıdır. Bu sebeple karşımıza birçok karışık sorunlar çıkmakta ve bunların en uygun şekilde kullanılması uzun çalışmalarını gerekli kılmaktadır.

Özel sektöre dayanılarak yapılacak ekonomik kalkınma, kalkınma yükünün dağıtımı, halka sunulan hizmetlerden sağlanan faydanın dağıtımına paralel olmalıdır. Kalkınmadan hangi sınıf halk daha çok faydalanıyorsa o sınıftan daha çok vergi almak daha uygun olur. Bu prensibe «Benefit principle» denir. Bu prensibe göre kamu harcamalarından hasıl olan faydadan belli bir fert veya gruba düşen payın kesin şekilde hesaplanamaması ve böyle bir hesabın, büyük ölçüde faydalananların işlerine gelmemesi bu prensibin itibardan düşmesine sebep oldu.

Bununla beraber faydalanma prensibinin ahlâkî temeli tamamen sarsılmış değildir. Çünkü bu prensip «herkes aldığı için karşılığını ödemelidir» gibi kıymetli bir ahlâk ilkesine dayanmaktadır. Kaldı ki De Vitti De Marco bu faydalanma miktarının hesaplanabileceğini de ileri sürmüştür. De Marco, elde edilen faydanın aşağı yukarı elde edilen gelirle ölçülebileceğini faraziyesini savunmuştur.

Müterakkî vergilendirme yoluyla, kalkınma yükünün adil bir şekilde dağıtımını sağlanabilir.

Görüldüğü gibi, vergi sisteminin yapısında bir de girişiklik yapmaya veya önemli bir vergi zammı yoluna gidildiğinde bunun yapacağı etkiyi değişikliklerin mahiyetini tayin eder. Bu suretle finanse edilen «kamu harcamalarının büyük kısmı zengin sınıfların varlıklarının himayesine ve ihtiyaçlarının teminine tahsis edilirse, müterak-

kî vergi sistemi dahi gelir eşitsizliğinin artmasına mani olamayacaktır»¹

Şunu da ifade etmelidir ki, özel teşebbüscü veya karma ekonomi sisteminde kesin şekilli bir vergi sisteminden bahsedilemez. İzlenen amaçların özelliğine göre vergi sisteminin taşınması gerekli nitelikler politik karar makamlarınca belli edilir. Örneğin eğer mevcut reel gelir dağılımına tesir etmeyecek bir vergi sistemi arzulanıyorsa ona uygun gelecek bir malî yapı, vergi yükü ve harcama tarzı tayin ve tesbit edilebilir. Yok eğer amaç Status quo'nun muhafazası değil de, millî geliri artırmak veya kalkınmayı gerçekleştirmek ise o takdirde de ona göre bir vergi sistemi hazırlanır².

Görüldüğü üzere vergi sistemi arzulanan hedefe göre şekil verilebilen ve malî hedefler yanında ekonominin bir manivelâsı olarak kullanılabilen bir seyyaliyet taşıyabilir. Biz bu araştırmada kalkınmaya uygun vergi sistemini tesbit etmeye çalışmaktayız ve bu karma ekonomide en emin finansman kaynağı olarak verginin baş yeri tuttuğunu göstereceğiz.

A — DİŞ Kaynaklar

Bugün kalkınmış durumda olan ülkelere bakacak olursak tarih içinde dış kaynaklardan sağlanan imkânların önemi büyüktür. Bu memleketler için dış kaynaklar, bugünkü refahlarının ve kalkınmalarının «mayasını» teşkil etmiş ve oradan sağlanan devamlı imkânlarla bugünkü kalkınmaları gerçekleştirmiştir.

Geri kalmış memleketlerin kalkınmalarında dış kaynaklardan yararlanmaları faydalı olduğu gibi bazı güçlükleri savuşturmak için zaman zaman zaruri de olmaktadır. Kronik dış tediye açıkları ve dıştan sağlanmak zorunluğuna olan bir çok yatırım mallarının elde edilmesi, geri kalmış memleketleri dış kaynaklardan yararlanma zorunda bırakmaktadır.

Dış kaynaklar, mahiyetleri itibariyle en çok şu şekillerde görülür:

1. Uzun vadeli krediler (borçlanmalar)
2. Bağış ve yardımlar
3. Yabancı sermaye yatırımları.

1) James M. Buchanan Maliye Teorisi - ve Politik İktisat; Tercüme Edenler Dr. Arif Nemli- S. Yenil öncel, S. 17

2) Ibid., S. 18

Dış kaynaklar, kalkınmanın yardımcı kaynağı olarak mütalâa edilmeli ve bu kaynaklardan sağlanacak imkânların, daha yüksek be-
dellerle geri iade edileceği akıldan çıkarılmamalıdır. Bu sebeple kal-
kınmanın asıl finansman kaynaklarının ülke içinde alınacak tedbir-
ler topluluğundan meydana gelmesi lâzımdır. Bu tedbirler alınma-
dıkça dış kaynak ve yardımların memleket ekonomisi için iyi sonuç-
lar vereceği iddia edilemeyeceği gibi muhtemelen olumsuz sonuçlar
dahi vermesi de mümkündür.

«Bir millet başlangıçta şuurlu davranır ve ekonomisi üzerinde
sıkı bir kontrol mekanizması kurulabilirse, dış yardımların semereli
bir şekilde kullanılabilmesi imkânı elde edilmiş olur. Artık bu mil-
let için dış yardımlara ihtiyaç kalmaz. Bu takdirde ülkenin potan-
siyel tasarruf kaynaklarını techiz edebilmek için malî ve para kont-
rolünün bütün imkânlarını seferber etmemek için sebep kalmamak-
tadır»³.

B — İÇ Kaynaklar :

Ülkenin potansiyel tasarruf kaynakları, henüz kullanılmamakla
beraber malî siyaset ile harekete geçirilebilecek kaynakları ifade
eder. Ragnar Nurkse bu çeşit kaynakları; toprağa bağlı gizli işsiz
grupları ile imtiyaz grupları arasındaki yüksek istihlâk faaliyetleri
olarak göstermektedir⁴.

Buchanan da, kalkınmanın kaynaklarını iç ve dış kaynaklar ola-
rak ikiye ayırmakla beraber iç kaynakları.

1. Özel kaynaklar (Private Savings)

2. Devlet Kaynakları (Government Sources) olarak iki ana grup
etrafında toplamaktadır. Bazı ekonomistler iç kaynakları 1 - ihti-
yarî kaynaklar, 2 - mecburî kaynaklar olarak ayırmaktadır. İhtiyarî
kaynaklar genellikle özel kaynaklar olup fertlerin istiyerek yaptık-
ları tasarruflardan meydana gelir. Mecburî kaynaklar ise devlet kay-
naklarıdır ve bir kanun veya kararla mecburî hale sokulmuşlardır.

Bu arada şunu da belirtmeliyiz ki Buchanan, özel tasarruf ola-
rak sınıfladığı tasarruf nevelerinin hepsini ihtiyarî tasarruf olarak
görmemiş, enflasyonu özel tasarruf kaynağı saymakla beraber mec-
burî bir tasarruf çeşidi olarak kabul etmiştir.

3) Ragnar Nurkse, Az Gelişmiş Ülkelerde Sermaye Teşekkülü, Tercüme
Eden; Şevki Adalı S. 207.

4) Ibid., S. 207

Mecburilik veya ihtiyarilik tasarruf kaynakları çeşitlerinin ancak niteliğini belirttiğinden iş kaynakların çeşitlerini :

1. Özel kaynaklar

2. Devlet Kaynakları, olarak ayırmanın daha isabetli olacağı kanısındayız. Bu suretle iç kaynakları besliyen tasarrufları hangi organların yaptığı daha belirli olmaktadır.

1. Özel kaynaklar

Bu gruba giren kaynaklar, fertler tarafından yapılan özel tasarrufların genel toplamını ifade eder. Ekonomik bir fenomen olarak ferdin iradesine dayanması yönünden bir ihtiyarilik taşıır. Fakat yukarıda belirttiğimiz gibi enflasyon bir özel tasarruf kaynağı sayılsa bile ekonominin empoze etmesi yönünden mecburî bir tasarruf olarak görünür.

a — Özel tasarruflar : Özel kaynakların esas dayanağı olan özel tasarrufların gelirle oran direkt ilişkisine burada işaret etmeliyiz. Fertlerin, gelirlerinden, harcamadıkları ve istihlâk etmedikleri kı-sımların toplamı, millî tasarruf hacminin özel tasarruflar kesimini meydana getirir. Bu bakımdan, «tasarruf mutlak olarak harcamanın değil, istihlâk etmenin veya istihlâke harcamanın aksidir. Tasarruf edilen para, sadece iddiharı düşünülüyorsa, bir noktadan tekrar sirkülasyona girecek demektir. Bu giriş bermutat plâsman veya reel yatırım şeklinde vaki olur»⁵.

İktisaden gelişmemiş ülkeler halkları pek az tasarruf yapabilmekte veya hiç yapamamaktadırlar. Bu memleketlerde tasarruf yapma imkânına sahip orta ve zengin sınıf o kadar azdır ki bunların tasarrufları da ekonomik produktiviteyi artıracak şekle pek nadir olarak dönüşebilmektedir⁶. Çünkü bu memleketlerde, gelir seviyesi, istihlâk temayülünün çok altında bulunmaktadır. istihlâk temayülü çok yüksek ve gösteriş harcamaları eğilimleri çok kuvvetlidir.

İktisaden gelişmemiş ülkelerde tasarrufu engelleyen sadece gelirin düşüklüğü değildir. Bu memleketlerde tasarrufun ve yatırımın

5) Sabri F. Ülgener, Millî Gelir, İstihdam ve İktisadî Büyüme S. 224

6) Norman S. Buchanan (Howard S. Ellis) Approaches to Economic Development, New York, Twentieth Century Fund 1955 S. 301

verimsizliği özel ihtiyarî tasarrufun azlığına sebep olmaktadır. Ayrıca ufak mülkiyet şekli, iptidai ve bozuk sıhhat ortamı da tasarrufu engelleyen hususlardır. Kaldı ki, az gelişmiş ülkelerde sermaye sahipleri, servetlerini sağlam paralı memleketlere transfer etmek yolunu tercih etmektedirler⁷.

Özel kaynakların yetersizliğine sebep olan diğer engellere gelince: Gelişmemiş memleketlerde organize bir sermaye piyasası bulunmaması, bankaların ancak varlıklı kişilerin ihtiyacını karşılayacak bir sistem içinde çalışmaları ve daha çok spekülâtif, kısa vadeli işleri, ithâl ve ihracatı finanse etmeleri, uzun vadeli yatırımları finanse edecek fonları ya zayıflatmakta veya teşekküllerini önlemektedir.

2 — Devlet Tahvilleri : Devlet tahvilleri, ihtiyarî özel tasarrufun önemli bir kısmını teşkil eder. Karşılığı devletin eline geçmekte ve kamu yatırımlarına tahsis edilmekte ise de genel karakteri itibarıyla devlet tahvillerini Buchanan ve Ellis, özel tasarruf olarak mütalâa etmektedir.

Hızlı kalkınma yolunda olan memleketlerde devlet tahvilleri piyasasının gelişmiş olması çok faydalıdır ve enflâyona gidilmeden yapılan ihtiyarî iç finansman kaynaklarından en kuvvetlisidir. Fakat geri kalmış memleketlerde halkın devlet tahvillerine itimat etmemesi bu müessesenin iyi ve başarılı bir şekilde işlemlerini engellemektedir.

Bu itimatsızlığın başlıca sebepleri; ülkenin geri kalmışlığından doğmakta olup hükümet istikrarsızlıkları ve yaşanmış enflâyon tecrübeleri devlet tahvillerine karşı güvensizliği şiddetlendirmektedir.

3. Enflâyon : Buchanan ve Ellis enflâyonu özel tasarruflar yönünden mecburî bir tasarruf olarak nitelemekte ise de, enflâyonun ilk safhalarındaki faydaları yanında son safhalardaki tahribatının büyüklüğü dolayısıyla makbul bulunmamaktadır. Öyle ki, «kalkınan memleketlerin para otoritelerinin enflâyonu önlemek kesin ödevleri» arasında yer almıştır.

Enflâyon belli bir noktadan itibaren mecburî bir tasarruf yaratma niteliğini kaybeder ve nihayet bir ülkenin sermaye ve servetlerinin dahi istihlâk edilmesi gibi bir harabiyetle sonuçlanır. İktisaden geri kalmış ülkelerde enflâyonun yarattığı tasarrufların hatalı

7) Ibid. S. 302

bir şekilde kullanılması da ilk safhalarda dahi faydalı olmasını önlemektedir.

Enflasyon halinde, fakir sınıfların gelirlerinin bir kısmının zenginlerin eline geçmesi sosyal huzuru da bozduğundan mahzuru artmaktadır.

4. Mecburî Tedbirler (Direct Compulsory Measures): Özel kaynaklar arasında yer alan bu tedbirler, devletin alacağı bir seri tedbirlerden meydana gelir. Bu tedbirler devlet tarafından alınmış olmakla beraber, özel tasarrufların arttırılması amacına yönelmiştir.

Harcamaları istihlâk sahalarından çekip sermaye teşekkülü alanına çevirecek hükümet tedbirleri içinde, selektif ithâl kontrolü, istihlâk maddelerinin vesikaya tâbi tutulması, dahilî lisans sistemi, iş ve malzeme priopiteleri ve sosyalist ekonomilerde istihsalin devlet tarafından sevk ve idaresi gibi tedbirler yer alır. Bazıları bu tedbirler listesine, kalkınma için gerekli parayı temin etmek için ziraî mahsulleri arttırmak amacıyla tarımın millileştirilmesini de dahil etmektedirler.

Buchanan ve Ellis'e göre kalkınma memleketler için selektif bir ithâl kontrolünün çok büyük bir önemi vardır. Fakat özel tasarrufu arttırmaya matuf bütün bu mecburî tedbirler ekonomik kalkınma için tam yeterli değildir⁸. Geri toplumlardaki mal ve cam emniyetinin azlığı, hükümetlerin istikrarsızlığı gelir seviyesinin düşüklüğü, hızlı nüfus artışı, ve nüfusun maddî ve manevî teşekkülü kalkınma için gerekli personel noksanlığı, istihsal ve dış ticaret hacimlerindeki düşüklük, tasarruf ve yatırımları sınırlayan amillerdir.⁹

Geride kalmış ülkelerde özel kaynakların ekonomik kalkınmayı sağlamakta ne kadar yetersiz olduğunu yukardaki açıklamalar ortaya koymuş olsa gerektir. Geride ülkelerin ekonomik ve sosyal bün-yelerinden doğan bu zaafaların, özel kaynaklara olduğu kadar devlet-kaynaklarını da etkileyeceği muhakkaktır. Fakat devletin hikmeti vücudu, kamu ihtiyaçlarını karşılamak ve kişilerin başaramadıklarını başarmak olduğuna göre, kalkınmanın finansmanı konusunda devlete düşen görevlerin önemi meydana çıkar.

2. Devlet Kaynakları

Ragnar Nurkse'nin belirttiği gibi sıkı tedbirler alındığı takdirde sermaye birikimi sağlanabilecek ve kalkınma hedefine ulaşılabilecek-

8) Ibid., S. 317

9) Ibid., S. 322

tır. Eğer ülke içinde alınması gereken tedbirler alınmazsa, geniş bir istihlâk eğiliminin arzu edilen sonuçları engelleyeceği açık bir gerçektir. Aynı ekonomistin kelimeleriyle ifade edersek «Sermaye, ülke içinde meydana getirilir. Başka bir deyişle sermaye bir ülkenin kendi eseridir».

Devlet kaynakları adı altında toplanan tedbirlerde çok defa «mecburilik» karakteri vardır. İktisadî kalkınmayı gerçekleştirecek sermaye birikimini sağlamakta, özel kaynaklara güvenmenin fazla bir iyimserlik olduğuna yukarıda değinmiştik. «Fertler kendi isteklerine bırakıldıkları takdirde, gelirlerinin büyücek bir kısmını veya gelirlerindeki artışın büyük bir kısmını tasarruf edeceklerini sanmak aşırı bir iyimserlik olur. Bugün geri ülkelerdeki halkın istihlâk eğilimleri iktisaden ileri ülkelerin istihlâk modelleri tarafından devamlı şekilde uyarılmakta, kamçılanmaktadır. Bunun sonucu olarak da az gelişmiş ülkelerin tasarruf kapasiteleri kısıntıya uğramaktadır. İşte bu handikapın da âmme maliyesi tarafından önlenmesi gerekir»¹⁰.

Esasen devletin en önemli görevi de, fakirliğin fasit dairesini kırmak olduğuna göre, mecburî tasarrufun devlet tarafından sağlanması millî siyasetin bir parçası olarak mütalâa edilmelidir. Arzulanan iktisadî gelişme seviyesine ulaşabilmek için gerekli sermaye yatırımlarının yapılabilmesinde liberal prensiplerin başarısızlığı sonucunda, hükümet plânlamasının önem kazandığını görüyoruz. Devletin ekonomiye ve ekonomik kalkınmaya yaptığı bu direkt müdahale vergilendirme işlemi olarak tezahür edeceğinden fertlerin hürriyetlerinin kısılmasından da söz edilemez. Fertler ellerinde kalan gelirlerini gene diledikleri gibi tasarruf edecekler veya harcayacaklardır»¹¹.

Bu kesin zorunluluklar karşısında, geri kalmış memleketlerin ekonomik kalkınmalarında devletin finansman kaynakları büyük önem kazanmaktadır. Devlet kaynaklarını dört ana grupta sağlamak mümkündür¹².

1. Vergiler

2. Devletin İktisadî faaliyetlerinden sağladığı kârlar (satış bedelleri)

10) R. Nurkse, Op cit. S. 210

11) Ibid., S. 211

12) Diğer bir tasnif için bak: S. Tuncer, İktisadî Kalkınma ve Âmme varidatı.

3. Devlet emvalinin satışından sağlanan gelirler
4. Devletin borçlanmalardan sağladığı gelirler.

Yukarda önemlerine göre sıraladığımız devletin malî kaynaklarından «vergiler» çalışmamızın esas konusunu teşkil ettiğinden aşağıda esasen ele alınmıştır. Biz burada kısaca diğer kaynakların, sağladığı finansman imkânları bakımından incelemesini yapacağız.

a — Devletin İktisadî faaliyetlerinden doğan gelirler :

Bugün en liberal ekonomilerde bile devletin ticarî ve sınaî faaliyetlere girdiğini görüyoruz. Bu kaynaklardan sağlanan gelirler daha ziyade bir kâr şeklinde hasıl olmakta, devletin satmış olduğu mal ve hizmetleri istiyerek satın alanlar tarafından ödendiği için de bir mecburilik taşımamaktadır.

Bu kaynaktan sağlanan gelirlerin önemi, ülkelerin ekonomik sistemlerine göre değişir ve sosyalist ekonomi düzeninde bu kaynaklardan sağlanan devlet gelirleri önemli miktarlara kadar yükselebilir.

Burada şunu belirtmek yerinde olur ki, bu çeşit faaliyetlerinde devlet kârlılık yanında onun kadar önemli olarak sosyal amaçlar da güdebileceğinden bu kaynaklardan sağlanan gelirler, vergi gelirlerine nazaran daha az verimlidir.

Memleketimizde katma bütçeli daireler ile İktisadî Devlet Teşekküllerinden sağlanan gelirleri bu kategori içinde mütalâa edebiliriz. Devlet Gelirleri Bültenindeki rakamlardan anladığımızı göre bu kaynaklardan sağlanan gelirler, vergi gelirlerinin % 9 u civarında bulunmaktadır ki vergi gelirlerine nazaran haiz olduğu önem bundan da anlaşılır. Fakat bu nisbî farka dayanarak devletin iktisadî faaliyetlerinin önemini küçümsemek istemiyoruz. Bu faaliyetleri sadece sağladığı kârlılık açısından değerlemek esasen hatalı bir tutum olur. Bunların sosyal ve ekonomik faydalarının ve ölçülmesi mümkün olmayan etkilerinin de gözönünde tutulması gerekir. Biz burada sadece, finansman kaynağı açısından baktığımız için vergi hasılatına nazaran devletin iktisadî faaliyetlerden sağladığı gelirlerin ikinci derecede bir önem taşıdığına değinmiş olduk.

b — Devletin Borçlanmalardan Sağladığı Gelirler :

Bu konunun fertler açısından özelliklerine yukarda işaret etmiş ve özel tasarrufların bir nevi olarak konuya değinmiştik. Burada şu-

nu da ilâve etmek gerekir ki, ister dışardan ister içerden sağlanmış olsun, devlet borçları faizle birlikte daha fazla bir miktar üzerinden devlet tarafından ödenecektir. Borcu ödemek için borçlanmak akıllı bir yol olamayacağından, devlet bu borçları diğer kaynaklardan elde edeceği gelirlerle ödemek durumunda ve zorundadır.

Demek oluyor ki, devlet borçları, ya vergiler yoluyla veya devletin satacağı mal ve hizmetlere ödenen bedeller olarak gene vatandaşlar tarafından ödenmek suretiyle onlara intikal edecektir. Bu bakımdan vatandaşlar açısından bir cazibesi yoktur. Kaldı ki, geri kalmış ülkelerde başarılı bir borçlanma ile ekonomik kalkınmayı sağlamak da mümkün olamaz.

Geri kalmış ülkelerin başvurmasında fayda olan yol, bizzatıhi devletin borçlanması değil yeni kurulacak iktisadî teşebbüslerin his-selerini satmak suretiyle halkın yeni teşebbüslere ortak edilmesidir veya devlet yerine, teşebbüslerin halka borçlanmalarını sağlamaktır.

C. Devlet emvalinin satışından hasıl olan gelirler :

Mevcut bir kıymetin el değiştirmesinin iktisadî varlığa bir şey katmadığını hepimiz biliyoruz. Servetlerin el değiştirmesinin millî ekonomiye bir katkıda bulunması için bedelinin kıymet yaratan sahalarına intikal etmesi lâzımdır. Ancak bu sebeple ve bu şartla devlet emvalinin satışlarından hasıl olan gelirler, devletin malî kaynaklarından biri olarak sayılmıştır.

Bu gruba giren gelirler, devlet gelirleri arasında en zayıf olanıdır. Çünkü devletin elindeki emvâl seneden seneye azaldığına ve ferdiyetçi toplumlarda devletin yeni emvâl elde etmesi söz konusu olmayacağına göre bunların satışlarından sağlanan gelirlerin bir kaynak olarak bile üzerinde durulmaması daha doğru olur.

Eğer toplumcu bir sistem mevcutsa devletin elindeki emvalî satması prensip itibariyle söz konusu olamaz. Bu sistemde devlet yeni kıymetlerin ve tesislerin sahibi olursa da bunların satılması pek istisnaî hallerde olur.

Bu vesile ile bazı çevrelerde tartışma konusu edilen İktisadî Devlet Teşekküllerinin satılması hakkındaki düşüncelerimizi de belirtmek isteriz. Kaydî kıymetleri 50 milyardan fazla olan bu tesisleri satmak fikrini savunanlar, esasen devletin bu çeşit girişimlerini reddettiklerinden bu satışlardan sağlanan bedellerin yeni yatırım-

lara tahsisini de istemedikleri anlaşılıyor. Demek oluyor ki bu satışlar sadece devlet elindeki teşebbüslerin fertler eline geçmesini sağlayacaktır ki ekonomiye bir katkı söz konusu olmayacaktır. Belki de zararlı bir sonuç olarak, halk elinde mevcut olup da bir yatırıma tahsis edilmek ihtimali bulunan tasarruflar, mevcut bir kıymeti satın almakta kullanılmak suretiyle heba edilmiş olmak gibi bir sonuç doğuracaktır. Millî ekonomiye bu kadar faydasız olan böyle bir satışta ısrar edenlerin diğer bir dayanağı da devletin iyi bir işletmeci olmadığı iddiasıdır. Çeşitli politik müdahalelerle bu işletmeleri bu hale koyanların sonra da devletin iyi bir işletmeci olmadığını ileri sürmelerindeki samimiyetsizlik ortadadır. Kaldı ki geniş ortaklar kütlesinin sahip olacağı işletmeler, bir memurlar kadrosu tarafından sevk ve idare edileceğine göre özel teşebbüsün ileri sürülen avantajlarının bu işletmelerde meyve vereceği de şüphelidir.

Eğer millî kalkınmaya faydalı olmak isteniyorsa, halkta mevcut tasarrufları, onların ortak olacağı yeni yatırımlara sevk etmek imkânları aranmalıdır.

(Not: Devletin gayrimenkûl ve menkûl emvali satışlarından 1963 de elde ettiği 39.150.000 TL dir.

Modern cemiyetlerde fertlerin ihtiyarı dışında teşekkül eden sosyal sigorta primleri ve emekli sandığı aidatı da birer mecburî tasarruf olarak çeşitli yatırımlara sevk edilirler.

IV — KALKINMANIN VERGİ İLE FİNANSMANI

Ekonomik kalkınmanın yatırımlarla gerçekleşeceği, yatırımı besleyen kaynakların çeşitlilik gösterdiği bilinen hususlardır. Bu çeşitli kaynakların ortak nitelikleri birer tasarruf vasıtaları olmalarıdır. Bu sebeple kalkınmanın yatırımlarla, yatırımların ise tasarrufla sebep - netice bağlantıları vardır. Yani tasarruf olmadıkça yatırım yapmaya, yatırım yapmaksızın da kalkınmanın imkânı yoktur. Tasarrufun da çeşitli kaynakları olduğunu gördük ve her kaynağın önemini ve birbirlerine nisbetle taşıdıkları üstünlüklere işaret ettik. Genellikle özel tasarruf kaynaklarının geri kalmış ülkelerde çok zayıf olduğu, bu zayıf kaynaklara dayanarak ekonomik kalkınmanın sağlanamayacağı yukardan beri yaptığımız açıklamalardan anlaşılmalıysa gerektir.

Devlet kaynaklarının da nelerden ibaret olduğu ve en önemli devlet kaynağının vergi olduğunu da belirtmiştik. Devlet, mal ve

hizmet karşılığı carî harcamalarıyla sübvansiyon ve transfer ödemeleri nev'inden sarfiyatı toplamından daha fazla vergi hasılatı sağladığı takdirde tasarrufa gitmiş demektir. Bu tasarruflar da diğerleriyle beraber yatırım kaynağını meydana getirir. Verginin bu konuda manâ ve ehemmiyeti, şahsî gelirlerin bir kısmını fert ve teşebbüsün iradesi haricinde devletin carî harcamalarına, transfer ödemelerine ve fazlasını da tasarrufa yönelten bir vasıta olmasında aranmalıdır. Özel sektörden bu suretle kamu sektörüne nakledilen satın alma kuvveti kısmen yatırım kaynaklarına ilâve edilmiş olmaktadır¹³.

Bu açıklama da göstermektedir ki kalkınmanın vergi ile finanse edilebilmesi için o kadar bir vergi hasılatı elde edilmelidir ki, carî harcamalarla transfer harcamalarını karşıladıktan sonra kalan kısım kalkınmayı sağlayacak bir miktarda olmalıdır. Devletin elindeki bu vergi imkânı geri kalmış memleketlerin kalkınmasında başlıca vasıta olarak kullanılmaktadır. Verginin toplumlara verdiği imkân daha 1804 yılında Bentham tarafından da görülmüştür. Bentham, hükümetlerin vergiler almak suretiyle millî serveti görülmemiş nisbetlerde arttırabileceğini ileri sürmüştür.

Mecburî tasarruf demek olan verginin bu yönden haiz olduğu önem 19. yüzyılda pek anlaşılmamış ise de bugün üzerinde en çok durulan bir konudur. Bilhassa enflasyon vasıtasıyla mecburî tasarruf yapma yolunun doğurduğu adaletsizlikler yüzünden vergi yoluyla mecburî tasarruf sağlamak tekrar ön plâna geçmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra ekonomik kalkınma zorunluğu hakkında başlayan uyanışın vergiciliğin fiskal hedefleri yanında ekonomik hedeflere varmak için bir vasıta olarak kullanılması zorunluğunu doğurduğunu görüyoruz.

Memleketimizde 1961 de başlayan plânlı kalkınma döneminde bizde de vergicilik ön plâna geçmiş bulunmaktadır. Geri kalmışlığın bütün olumsuz özellik ve niteliklerini taşıyan ekonomimizi take-off safhasına ulaştırmak için özel kaynakların yetersizliği karşısında vergicilik, kalkınmanın finansmanı için başlıca kaynak olmak durumundadır.

A — Verginin Ekonomik Değeri :

İktisadî Kalkınmada ve genellikle ekonomik hedeflere ulaşmak-

13) S. Ülgener, Op. cit., S. 215

ta başlıca araç olarak kullanılmakta olmasına rağmen verginin ekonomik değerinde henüz tam bir anlaşma yoktur.

1. Bu konudaki tartışmaların bir kısmı, kalkınmanın özel teşebbüs tarafından mı yoksa devletçi sosyalist bir metodla mı gerçekleştirilmesi gerektiği tartışmalarından çıkmaktadır. Eğer özel teşebbüse dayanan bir kalkınma izlenirse tabiiyle verginin ekonomik bir vasıta olarak değeri azalacaktır. Çünkü bu takdirde devlet ekonomik amaçla vergi almak zorunda kalmıyacak ve neticede vergi bir ekonomik problem olmaktan çıkacaktır. Bu düzende devlete düşen vazife kalkınma maksadiyle vergi almak değil, özel yatırımların artması için siyasî ve ekonomik istikrarı sağlamaktır.

Devletçi veya sosyalist görüşe göre ihtiyarî tasarruf ve özel yatırım yerine devletin vergi, yani cebri tasarruf ve devlet yatırımları ile kalkınmayı sağlamaktan başka çare yoktur.

Bizim Beş yıllık Kalkınma Plânında bu iki görüşün «her ikisinin ortası bir yol tutulmuş» ise de «bu orta yol dahî hususî teşebbüsten ziyade devletçiliğe mütemayil vaziyette» olduğu ileri sürülmekte ve «Plânın bu vaziyette» olduğu ileri sürülmekte ve «Plânın bu günkü finansman zorluklarının da bundan ileri» geldiği şeklinde orta yol dahi yerilmektedir¹⁴.

Bu görüşlere göre verginin ekonomik değeri uygulanan ekonomik metoda göre değişmektedir. Vergilerin, ekonomik amaçlar için alınmasa bile ekonomik etkileri olduğu, muayyen bir sınır içinde alınan vergi, ekonomik bir amacı olmasaydı nasıl bir etki yapacak idiye Hansen'in dediği şekilde aynı mekanizm etkiyi yaratacaktır. Kaldı ki bugün vergi en liberal ekonomilerde dahî ekonomik amaçlar için yadırganmadan kullanılmaktadır.

2. Vergiye yapılan diğer itirazlar, ihtiyarî tasarruflar üzerindeki olumsuz etkileri etrafında toplanmaktadır. Gerçekten vergiler, fertlerin tasarruflarından bir kısmını kısıp devlete vermelerini ifade eder ki bu itiraza biraz hak kazandı gibi görünmektedir. Vergi bu etkisiyle sadece ferdi tasarrufları azaltmakla kalmamakta aynı zamanda fertlerde tasarruf meyillerini de azaltmaktadır, şeklinde itirazlara uğramaktadır.

Fakat bu yöndeki itirazların pek mübalâğalı oldukları, ikinci dünya savaşından sonra harpten çıkan memleketlerde vergiciliğin

14) Orhan Dikmen ve Memduh Yaşa; Vergi ve Kalkınma-Brosür-Sayı: 15

sanayiın yenilenmesinde büyük rol oynadığı da karşı bir tez olarak ileri sürülmektedir. Ayrıca geri kalmış memleketlerde ekonomik kalkınmada verginin oynadığı çok önemli rol tecrübeyle sabittir.

Burada üzerinde durulması gereken önemli nokta vergilerin iddia edildiği gibi tasarrufu mu yoksa istihlâki mi etkilediğidir. Bu sorunun cevabı, millî gelir seviyesine ve fert başına düşen gelir miktarına bağlıdır. Eğer fertlere düşen millî gelir hissesi, fertlerin tasarruf yapmalarına imkân verecek derecede yüksek ise alınan vergiler, alınan vergiler miktarına göre, tasarrufu ve belki de istihlâki etkiler ve bunları azaltır. Fakat eğer, geri kalmış memleketlerde olduğu gibi, millî gelirden pek az pay düşen şahıslardan alınan vergiler doğrudan doğruya istihlâkin kısılması sonucunu doğurur. Bu takdirde istihlâke şart edilecek gelirler, vergiler yoluyla cebri tasarruf şekline sokularak yatırımlara aktarıyor demektir ki, bu fonksiyonuyla vergi, millî ekonomiye ve kalkınmaya en faydalı hizmeti yapmaktadır¹⁵.

3 Diğer bir itiraz da, vergiye ekonomik bir görev verilmesi halinde vergi yükünün arttığı noktasında toplanmaktadır. Carî giderler ve transfer harcamalarının vergi mükelleflerine in'ikâsı olan vergi yüküne kalkınma yükünün de ilâvesi halinde vatandaşların büyük bir tazyik altında kalacağı ileri sürülmektedir. Filhakika vergi yükü zamanla artmaktadır. Fakat vergi yükünün hesap tarzında ve vergi yükünün kesin ağırlığını tayin etmekte büyük zorluk bulunduğu da muhakkaktır. Vergi yükünü tayin eden birinci faktör kamu giderlerinin genel toplamıdır. Fert başına isabet eden kamu giderleri arttıkça vergi yükünün de artacağı tabiidir. Kamu giderlerinden yararlandıkları nisbette vergi yükünün fertler üzerindeki net miktarı azalmış olur. Demek oluyor ki, net vergi yükü, ferdin ödediği vergiden, kamu giderlerinden edindiği faydanın bedeli düşürüldükten sonra kalan safî miktarı ile olur. Fakat ferdin ödediği vergi miktarı hesaplansa bile, kamu giderlerinden elde ettiği faydanın gerçek miktarı hesaplanamayacağından vergi yükünün kesin miktarı bilinemez.

Vergi yükünün hesabında vasıtalı vergilerin nazara alınıp alınmayacağı probleminin halledilmesi lâzımdır. Vergi yükünün hesabında vasitasız ve vasıtalı vergilerin hepsi hesaba katılmaktadır. Fa-

15) S. Tuncer, op. cit., S. 10 - 14

kat vasıtalı vergiler fiat ve bedeller içinde erimiş olduğundan, nasıl maliyet bedelleri ve kâr unsurları nazara alınmıyorsa bu vergilerin de vergi yükü hesabına dahil edilmemesi icabeder kanısındayız.

Diğer önemli bir konu da vergi yükünün sektörler arasındaki dağılımını tesbit etmektir. Bu tesbit sonucunda meydana çıkacak miktar ve nisbetlere vergi yükü olarak kesin rakamlar olarak da bakılamaz. Meselâ Türkiyede genel vergi yükü % 18 olarak hesap edilip sektörlerle göre yapılan dağılım ziraat sektörünün diğer sektörlerin 1/3 kadar daha az bir vergi yüküne tabi tutulduğu yani ziraatin % 8 diğer sektörlerin % 25 nisbetinde bir vergi yüküne tabi olduğu sonucunu çıkarmak hatalıdır. Çünkü vergi yükünü sırf bir objektif rakam olarak almaya imkân yoktur. Vergi yükü mukayesesi yapılırken her sektöre isabet eden millî gelir payının ve o sektörün vergilenme kapasitesi (Taxable Capacity) de gözönünde bulundurulmalıdır. Böyle bir hesap yapılmıca tarım sektörünün vergi yükünün sanıldığı kadar hafif olmadığı anlaşılır. Vergi yükü taşıma gücüne göre değişir ve esasen fakirlik en ağır vergidir.

B — Vergilerin Malî Değerleri:

Kalkınmaya sağlayacağı finansman imkânları yönünden vergilerin değerlendirilmesi, vergi sisteminin genel karakterinin de belirgin olması gerekmektedir. Vergi sisteminin bünyesi hakkında ileri sürülen görüşler, millî ekonomi hakkındaki hedeflere göre değişmektedir. Geri kalmış memleketlerin hepsine uygulanacak tek bir vergi sisteminin tavsiye edilmesi imkânsızdır.

Fakat geri kalmışlığın her memleketteki özellik ve meseleleri çok benzer olduğundan her memleket için en iyi bir vergi sisteminin de birbirine benzer tarafları elbette bulunacaktır.

1. Özel sektör bakımından

Bu özellikleriyle vergi sistemi hem özel sektör yatırımlarını teşvik edecek ve hem de devlete düşen kalkınma ödevlerinin başarısını sağlayacaktır.

a. Geri kalmış ülkelerin, fakir olmaları sebebiyle yerli piyasanın ekonomik kalkınmayı teşvik gücünden yoksun olduklarından, mamüllerin ihracını teşvik edici tedbirler almak zaruridir. Çünkü yeni yatırımları engelleyen bir husus da iç piyasadaki efektif talep

düşüklüğüdür. Talep yönünden mevcut bu yetersizlik halkın satın alma gücünü enflasyona gitmeden yükseltmek suretiyle ve ihracat muaflıklarıyla dış piyasanın kapısını açarak gidermek lâzımdır.

b. Memleket içindeki talep yetersizliği mamûllerin ihtiyaç sahalalarına kolaylıkla ulaştırılamamasından da doğmaktadır. İhtiyaç sahalalarına ulaştırılanlar ise nakliye ücretlerinin yüksekliği sebebiyle satış bedelleri ortalama talep seviyesinin üstüne çıkmaktadır. Ortalama talep seviyesinin üstüne çıkmaktadır. Bu da vergi kanunlarında taşımada kolaylıklar ihtiva etmesi ile sağlanabilir.

Bu çeşit kolaylıkların mamûllerin dış memleketlere taşınması sırasında da uygulanabilmelidir. Taşınma ücretlerindeki düşüklük ve diğer kolaylıklar ile maliyetlerde ve satış fiyatlarında sağlanacak indirimler iktisadî müessiriyeti yükselterek piyasa hacmini genişletecektir.

c. Özel yatırımları teşvik etmek için vergi kanunlarında yatırım istisnalarına yer vermek faydalı olur. Alınmayan vergiler ot-finansmana yardım edeceğinden, satış fiyatlarının ve maliyetin düşmesine sebep olacağından teşvik edici bir etki yapar.

ç. Az gelişmiş ülkelerdeki vergi sistemi bu memleketlerdeki atıl istihsâl güçlerinin değerlendirilmesini de sağlamalıdır. Bu maksatla belli sahalara yapılacak yatırımları da teşvik edici istisnalar yer alabileceği gibi bölgesel muaflık ve istisnalar da ihdas edilebilir.

Diğer bir vergi muaflığı enfrasütrüktür yatırımlar alanında söz konusu olabilir ve kalkınma için zarurî olan bu ana yatırımların uzun vadeli muaflıklarla teşviki faydalı olur.

d. İktisadî kalkınmayı sağlamak ve korumak için, ithâl malları üzerinden hamî gümrükler almak ve ihracatı teşvik için de ihracat muaflıklarının gümrük kanunlarında yer alması zorunluğu vardır. Burada ifadesi gereken husus Milletlerarası ticarete tarife politikasının önemi aynı zamanda miktar tahditlerinin elâstiki olmaları zarureti yanında tarifelerin müstakar olmaları gerektiğidir. Aynı zamanda bu kanundaki devlet politikasının da müstakar olması lâzımdır.

Daha başka vasıtalarla teşvik edici Maliye Politikasını özel sektöre uygulamak ve her memleketin farklı yapısına göre çeşitli metodları benimsemek mümkündür.

2. Kamu Sektörü Bakımından :

Vergi sisteminin malî değeri, hiç şüphe yok ki devlete lüzumlu geliri sağlamakta toplanır. Bu bakımdan vergi kanunları lüzumlu hükümleri taşımalıdır. Bu amaca yönelmiş kanunların genel karakterleri içinde yer alacak hükümler, istihlâkin kısılması, tasarrufun artırılmasını sağlayarak yeni yatırımlar için devletin eline daha fazla gelir geçmesini, büyük servet farklarını ortadan kaldırmasını ve toplumu sonunda millî refaha ulaştırmasını sağlayacaktır.

a. Vergilendirmenin servet farklarını azaltıcı bir vasıta olarak kullanılması görüşü John Stuart Mill'e kadar uzanır. Stuart Mill'e «tevzi edici adaletin ödevi, tabiatın hata ve eşitsizliklerini taklit etmek değil, onları düzeltmektir.» Birçok ekonomistler bugün aynı görüşe katılmakla beraber ekonomik kalkınmada, âmme maliyesinin asıl hedefinin sermaye teşekkülüne ayrılan payın artırılması olarak görürler. Bu önemli amaca erişmek için vergi sisteminin en geniş vergi mükellefiyetleri ihdas edip hemen bütün vatandaşları içine alan bir genişlikte uygulanması gerekir. Bu suretle kalkınmanın ağır yükünü her vatandaş gücüne göre az veya çok miktarda taşımış olur. Esasen umumiyet kaidesi tam uygulanmıyan vergilerin verimliliği düşük olduğundan millî kalkınmayı finanse etmekte yetersiz olacağı da ortadadır. Bu bakımdan vergilerin fiskal hedefleri ile tasarrufun artmasına olan ekonomik hizmetleri bu noktada birleşmiş olmaktadır.

b. Vergi sistemi ülkenin ekonomik hedeflerine uygunluğu yanında, memleketin sosyal ve kültürel yapısına da uygun olmalıdır. Bu uygunluk devamlı araştırma ve geliştirme çalışmalarıyla sağlanabilir. Gayriâdil vergilerle ekonominin kalkınma hızının devam etmesine imkân yoktur»¹⁶. Vergi adaletinin esası Anayasamızın 61 inci maddesinde belirtilmiş olup vergilerin herkesin malî gücüne göre olması adalet ölçüsüdür. Bundan çıkan sonuç iki olup, biri malî gücü olan herkesin vergi vermesi gerektiği, ikinci sonuç da herkesin vereceği verginin bu malî güce uygun olmasıdır.

Demek oluyor ki malî gücü olmayandan vergi almak ve alınan vergiyi malî güce göre almamak vergi adaletine ve anayasaya aykırı bir durum yaratır. Burada önemli olan husus malî gücün ne olduğu ve nasıl ve hangi kritere göre ölçüleceğidir. Malî güç, servet

16) İ. Türk, Op. Cit. S. 150

veya emek karşılığında elde edilen parayla ölçülebilen aynı veya nakdî bir gelirdir. Malî güç gelikle ölçülebilir. Malî gücün harcama ile de ölçüleceği ileri sürülmektedir. Harcama vergileri bir istihlâk vergisi olmakla istihlâk vergilerinin her türlü sakıncalar sebebiyle malî güce kriter olamaz, daha başka bir deyimle harcama miktarı malî gücü gösteremez. Bu sebeple harcama vergileri, genel deyimle vasıtalı vergilerin adalet kaidesine ve Türk Anayasasına uygun olup olmadığı araştırmaya değer.

Şunu ifade edebiliriz ki vergilerin anayasaya uygunluğu bugüne kadar araştırılmamıştır ve malî güç kriterine uymayan vergiler anayasaya aykırıdır.

C. Kalkınma Karşısında Vergiler :

Bilindiği üzere vergiler genellikle vasıtalı ve vasıtasız olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Bu gruplarda yer alan muhtelif vergilerin, kalkınmanın finansmanı bakımından taşıdığı önemler maliye ilminin başlıca konusunu teşkil etmektedir. Kalkınmanın hedeflerine ulaşabilmesi için, onu finanse eden kaynakların verimli, âdil ve istikrarlı olması zaruridir.

Geri kalmış memleketlerde kalkınmaya uygun vergi sisteminin tesbit edilebilmesi için her verginin bu açıdan taşıdığı üstünlüklerin, farkların ve diğer özelliklerinin iyi bilinmesi lâzımdır.

1. Vasıtasız Vergiler

Vasıtasız vergiler şahıslardan ve kurumlardan alınan gelir ve kurum vergileri, kapital gelirleri, bağış ve intikallerden alınan vergilerle bazı servet ve sermaye vergilerini ihtiva eder.

Geri kalmış ülkelerde fakirliğin gelir meseleleriyle olumsuz ilişkileri bu vasıtasız vergiler dolayısıyla kendini gösterir. Bu olumsuz ilişkiler geri kalmış ülkelerin özel şartlarından doğmaktadır. Millî gelirin düşüklüğü, fert başına isabet eden millî gelir payının ancak zarurî giderleri karşılayabilecek kadar az olması ve nihayet fertlerin kültür seviyesi vasıtasız vergilerin başarı ile uygulanmasını sınırlamaktadır. Gerek gelir seviyesinin düşüklüğü ve gerekse gelir vergilerinin gerektirdiği kayıtları tutmanın zorlukları karşısında milyonlarca vatandaşı vergi dışında bırakmak lâzım gelmektedir.

Ayrıca köylülerden gelir vergisi almak, onların gelirlerini hesaplamak büyük zorluklar taşımaktadır. Bu yüzden verginin verimi azaltmakta ve kalkınmanın finansmanı zorlaşmaktadır.

Bina ve arazi vergileri ve diğer servet vergileri vasıtasız vergi şekillerinin ilk uygulananlarıdır, ve bugüne kadar halâ başvuru vergi nev'ileridir. Fakat bunlar vasıtasız vergilerin iptidai şekilleridir ve gelirle doğrudan doğruya ilgili değildir. Bu iptidailiğine rağmen bu vergilerin uygulanması gelir vergilerinden çok daha kolaydır. Bu özelliğinden dolayı bina arazi ve servet vergileri sermaye birikiminde daha sağlam bir kaynak olarak tavsiye edilmektedir. Örneğin Japonyada kalkınma için gerekli tasarruf 1870 yılından itibaren uygulanan vergi sisteminde baş yeri tutan arazi vergisi bu görüş taraftarları tarafından misâl olarak gösterilmektedir.

Japonyada 1870 den sonra uygulanan sert bir vergi sistemi ile devlet sermaye teşekkülünü sağlamış tarım vergilendirilmiş, ticaret erbabı ve orta sınıflardan mecburî istikrazlar yapılmış, krediler genişletilerek sermaye birikimi ve yatırımlar imkân dahiline sokulmuştur. Bu memlekette mecburî tasarruf özellikle arazi üzerine konan vergi ile sağlanmıştır. 1870 de daha da geliştirilen bu arazi vergisi ile devletin yıllık gelirlerinin 4/5 ini sağlamıştır. Bu vasıtalarla nihayet ekonomik kalkınma gerçekleşmiştir. Bugün Japonyanın vergi sistemi büyük değişikliklere uğramışsa da sanayileşmenin arazi vergileri ile gerçekleştiği unutulmamıştır.

Vasıtasız vergiler için gerekli şartlar mevcut olmadıkça geri kalmış memleketlerde tesirli ve âdil bir vasıtasız vergiler özellikle gelir vergilerinin uygulanması, imkânsızdır. Eğer gelir vergisi uygulanıyorsa bu verginin millî bünyeye uydurulması zaruridir.

Ekonomik kalkınma açısından, vergilerin iki kritere göre değerlendirilmesi lâzımdır. Bir verginin verimliliği veya hasılâtıdır. Çünkü kalkınma devletin daha fazla harcama yapmasını gerektirir. Diğer kriter vergilerin ekonomik etki ve tepkileridir. Yani tasarrufa yatırıma ve verimli kullanmaya müncer olmak gibi reperküsyonlarıdır. Genel olarak gelir vergileri bu ekonomik olaylar karşısında tarafsız olsa bile gelir vergisi nisbetleri özel tasarrufları imkânsız kılacak kadar yüksek olabilir. Bu takdirde vergi olarak devlet eline geçen satın alma kuvvetlerinin kalkınma için kullanılması önem kazanır.

Geri kalmış ülkeler halklarının fakirliğe alışmış olması hiç olmazsa bir avantaj olarak kullanılması ve millî gelirdeki artışların büyük kısmının vergi olarak alınmasını mümkün kılabilir.

2. Sermaye ve Servet Vergileri

Bazı maliyeciler sermaye gelirleri vergisi (Capital Gains Tax) hızlı kalkınmanın sonucu olarak elde edilen fazla kazançlar üzerinden bir vergi alınmasını tavsiye etmektedirler. Diğer bir görüş ise gayrimenkullerin ve ziraatin vergilendirilmesi işinin ekonomik gelişmenin ileri safhalarına bırakılmasını ileri sürerler.

John H. Adler gibi ekonomistler, iktisaden geri kalmış memleketlerde sadece gelirleri vergilendirmekle yetinilmemesini servetler, üzerine konulacak köklü bir verginin daha uygun olacağını savunurlar. Çünkü iktisaden geri kalmış ülkelerde fertler arasında sadece gelir farkı değil ondan da önemli olarak servetler arasında derin farklar mevcuttur. Servetleri vergilemek suretile ferdi tasarrufların emlak edinmek veya yeni inşaat yapmak şeklinde kullanılmayıp ekonomik kalkınmaya daha kolaylıkla kanalize edilebilecektir. Diğer taraftan bu vergilerin idaresi gelir vergilerinden daha kolay olduğundan devlet ve vatandaş için daha az sıkıcı ve daha az masraflıdır¹⁷.

Kaldor da aynı görüşten hareketle, tarımdan gelir vergisi almaktansa, islah edilmiş bir arazi vergisi alınmasını tavsiye etmektedir. Tecrübeler ziraatten gelir vergisi almanın zorluğunu ortaya koymuştur. Samimi ve iyi niyetli gayretlere rağmen henüz tarımda gerçek safî geliri hesaplayabilmenin metodları bulunamamıştır. Bu sebeple arazinin gelir yaratıcı fonksiyonunu da içine alan objektif ölçülere dayanan bir arazi vergisinin daha âdil ve pratik olacağı muhakkaktır.

Toprak kıymetleri üzerinden alınacak vergilerin bir şekli de, ziraat mahsullerinin pazara getirilmesinde vergilendirilmesidir. Bu verginin iyi tarafı mahsulün piyasa değeri üzerinden vergilendirilmesi ise de bu vergilendirme şeklinin devlet için masraflı olması, suistimâl ve kaçakçılığa elverişli bulunması ve nihayet köylünün şehirli- den daha fazla vergilendirilmesi sonucunu doğuracağından önemli mahzurları vardır.

17) R. Nurkse Op. Cit., S. 216 - 217

Bu konuda söylenebilecek son söz, servet ve sermaye, malî gücü de ifade etmesi itibarıyla vergi mevzuu olabileceği; müsadereye varmamak şartıyla önemli miktarlarda vergi alınabilecek bir vergi mevzuu oldukları, müstakar bir finansman kaynağı olarak kıymet taşıdığıdır.

3 — Vasıtalı Vergiler

Gelişmemiş memleketlerde vasıtasız vergiler ve servet ve sermaye vergileri bir dereceye kadar başarılı bir şekilde uygulanmakta ise de hemen hepsinde vasıtalı vergilere doğru bir kayış vardır. Bu temayül gerek bu vergilerin özelliklerinden ve gerekse geri kalmış memleketlerin politik ve sosyal bünyelerinden doğmaktadır. Vasıtasız vergilerle, servet vergilerinin mükellefleri müşahhas olduklarından ve memleketin baskı gruplarına dahil bulduklarından bu vergilere karşı fiilî ve hukukî yönlerden devamlı olarak direnmektedirler. Vasıtalı vergiler ise mübadele ve hizmet bedelleri içinde erimiş olarak gayri muayyen yönlerde doğru intikâl ederek gittiğinden bir vergi olarak hissedilmemektedir. Mükellefleri anonim olan bu vergiler vasıtasız vergiler gibi mukavemetle karşılaşmamakta ve devletçe de bu vergileri daha rahat uygulamak imkânını bulmaktadırlar.

Ayrıca bu vergiler devlet için daha az masraflıdır. Bu vergilerin bir özelliği de kalkınmaya paralel olarak artan muameleler ve hizmetlere uygun şekilde gittikçe artan bir varidat temin eder ve kalkınmanın finansmanına emin bir kaynak teşkil ederler.

Fakat burada önemli bir sorun vardır ki o da bu vergilerin genel olarak vergi adaletine aykırı olduğu ve özel olarak da Türk Anayasasının 61 inci maddesindeki «malî güç» kriterine uygun bulunmadığıdır.

Hiç bir vergi sistemi bu vergilerden sarfı nazar edemediğinden, nevelerine göre kalkınmaya ne suretlerde hizmet edebileceğini incelemekte fayda vardır :

a. Dış Ticaret Vergileri

Dış ticaret üzerinden alınan vergileri ithâl ve ihraçtan alınan vergiler olarak ikiye ayırmak mümkündür: Fakat bu vergilerden en çok uygulananı ithâlden alınan vergi ve resimlerdir.

İthalât üzerinden alınan vergi ve resimler ve özellikle ithal gümrükleri regresiftirler. Fakat bu niteliği lüks maddelerden ağır vergi olarak ve zarurî ihtiyaç maddelerini muaf tutacak veya düşük nisbette vergilemek suretiyle giderilir. Bu çare epey bir vergi kaybına sebep olabilir. Eğer maksat lüks istihlâki kısmak veya genellikle istihlâki kısmak ise o takdirde dahilde israfı önleyici vergiler de konulabilir.

İstihlâkin önlenmesi suretiyle tasarruf artacak ve bunların yarımlara aktarılması suretiyle kalkınmada özel sektöre düşen payın gerçeklermesi mümkün olacak; diğer taraftan devlet eline geçen vasıtalı vergilerle de kalkınmanın kamu sektörünce sağlanması için gerekli malî kaynaklar kuvvetlendirilmiş olacaktır.

İthâl vergi ve resimlerinin diğer bir fonksiyonu da yerli sanayiinin korunmasında kendini gösterir.

İhracat üzerinden alınması tavsiye edilen vergilere gelince : Bu vergilendirme ile ihracatın teşviki tavsiyeleri çatışma halindedir. İhracatın vergilendirilmesinde ihraç mallarının maliyet fiatı ile milletlerarası piyasadaki satış fiyatları önemli rol oynar. Eğer maliyet fiatı ile satış fiatı arasında, alınan vergiden fazla bir fark varsa bu vergilendirme ancak o zaman başarılı olabilir.

Milletlerarası piyasadaki fiyat arasındaki farktan doğan bir kâr veya faiz olarak telâkki edilebilir. Maliyet ile piyasa fiatı arasında doğan bu fark ya bir tekel durumundan doğar; Milletlerarası irtibat noksanlığından yahut kıymetli toprak veya maden hazinelerinden doğar. Monopol veya beklenmiyen kâr «Windfall Profits» motifini kullanarak, ihraç resimleri, ithal tarifelerinin aksine olarak tesisi itibariyle regresiftir. Eğer ihraç tarifeleri maliyet - fiyat farkından yüksek değilse satışı azaltmaksızın ve milletlerarası işbölümünü halleder etmeksizin devlet gelirlerini artırır. Bu gelirler ile, ihraç edilen emtiaya ait yerine konulamaz tabii kaynakların tükenmesini telâfi etmek mümkün olur. Eğer bu mekanizma işlerse, ekonomik kalkınmanın finansmanını yapmak mümkün olur. Netice olarak diyebiliriz ki, ihracatın vergilendirilmesi refah zamanlarında yükseltilir, depresyon devrelerinde azaltılır ve böylece geliri azamiye yükseltmek ve dahilî istikrarı sağlamak mümkün olur. İhraç vergileri ihraç ekonomisinin, özellikle ilk madde müstahsillerin malî ve ekonomik ihtiyaçlarına çok iyi uydurulabilir.

b. Malî Monopoller :

Malî Monopoller, gerçekte dahilî istihlâk vergileri ile ihracatın vergilendirilmesinin bileşimini ifade eder. Meselâ İranda tütün, afyon, pamuk, mensucat, çay ve kibrit üzerindeki malî monopollerden toplam devlet gelirinin 1/3 kadar bir hasılat sağlanmaktadır. İran, Irak ve Venezuelada petrol rayaltilerinde dış piyasa çok önemli rol oynar. Malî monopollerin iktisadî önem ve kıymetleri istihlâk vergisi unsurlarıyla ilgili ihraç vergileri unsurlarının üstünlüklerine dayanır. Bu da, herhangi bir fiat farkı mevcut olacağını nazara alarak dahilî veya haricî satışların faikiyetine dayanır. Fakat bu özellikler, ihraç vergileri ve istihlâk vergileri farklı faydalar gösterdikleri için, malî monopollerin az gelişmiş bölgeler için uygun bir vergilendirme vasıtası olacakları sonucuna bizi kolay kolay vardiıramaz.

c. Muamele ve İstihlâk Vergileri :

Bir çok az gelişmiş memleketlerin malî sistemlerinde dahilî istihlâk vergileri devlet gelirlerinin başlıca üç veya dört kaynağından birini teşkil eder. Çünkü bu vergiler sağlam bir gelir kaynağıdır ve kolay kolay kaçınılamaz ve bu sebeple bir çok memleketlerde istihlâkin vergilendirilmesi büyük bir rol oynar. Fakat az gelişmiş malî sistemler bu vergilere, gelir vergileri ve diğer vasıtasız vergilerin tam uygulanamaması karşısında çok fazla bel bağlamaktadırlar.

Bu çeşit vergiler hafif bir tabirle hele genellikle içkileri, sigaraları ve diğer lüks maddeleri yasaklar mahiyetteyse progresiftir. Eğer bu vergiler tuz, kibrit ve hatta yiyecek ve giyecek üzerinden alınıyorsa o zaman da regresif «ric'i» olurlar.

Vasıtalı vergilere yapılan itirazlar, geri kalmış memleketlerde vasıtasız vergilerden elde edilen gelirlerin yetersizliğini telâfi etmesi noktasından cevaplandırılmaktadır. Sadece ekonomik bakımdan geri kalmış memleketlerde değil, ileri memleketlerde bile devletin gelir noksanını karşılamak zaruretiyle çok defa vasıtalı vergilere başvurulmaktadır. Fakat unutmamak gerekir ki vasıtalı vergiler, vatandaşlardan malî güce bakılmadan alınan ve idareciler tarafından sık sık başvuru enflasyonist karakterli bir vergidir.

Verimli olması için geniş bir mevzu üzerinden alınan vasıtalı vergilerin nihaî mükellefi geniş ve fakir halk kütleleri olduğundan haksız ve adaletsiz bir vergi olan vasıtalı vergiler, vasıtasız vergi

mükelleflerinin kanunî ödevlerini yerine getirmemeleri suretiyle hasil olan gelir noksanlarını karşılamak için ihdas edildiği ahvalde bu adaletsizlik hüsübün artmış olur. hattâ baskı gruplarının tesiriyle hazırlandığı takdirde vasıtasız vergilerin hizmet erbabı gibi az gelirliiler üzerine yıkılması, diğer taraftan da bunların vasıtalı vergilerin nihaî ödeyicisi durumuna düşmeleri, memleketi bir sınıf halk için vergi cehennemi diğer bir kısmı için ise vergi cenneti haline sokar.

V — KALKINMAYA UYGUN VERGİ SİSTEMİ

Bu uzun açıklamalar, kalkınmaya uygun bir vergi sisteminin hangi özellikleri taşıması lâzım geldiğini azçok ortaya koymuş olsa gerektir. Gene bu açıklamalar ortaya koymuştur ki geri kalmış ülkelerde ekonomik kalkınmayı sağlayacak tek tip bir vergi sisteminde bahsetmeye de imkân yoktur. Ekonomik hedefler aynı olsa bile, o hedeflere varmak için seçilen yolların farklılığı, vergi sisteminin de hiç olmazsa ayrıntılarda özellikler taşımasını zorunlu kılmaktadır.

Geri kalmış ülkelerin kalkınmalarına uygun vergi sistemleri arasındaki farkın bir sebebi de, özel sektör için uygulanacak teşvik edici maliye politikası ile devletin hiç olmazsa ana yatırımları yapmak için zorunlu olarak, başvurması gereken «mümkün olduğu kadar fazla vergi almak» politikasının hangi noktada telif edildiğidir. Eğer devlet «yavaş kalkınma programı» izliyorsa özel sektörü teşvik edici bir vergi sistemi uygulamak zorundadır. Eğer ülkede «hızlı kalkınma programı uygulanıyorsa, o takdirde» mümkün olduğu kadar fazla vergi almak zorunluğu sebebiyle, vergi sisteminin teşvik edici karakteri zayıf fakat ciddi, disiplinli ve âdil bir vergi sistemi kurmak suretile toplumsal karakteri kuvvetli bir vergi sistemi zarurî olmaktadır.

Memleketimizde tutulan yol, kamu sektörünün ağır bastığı karma ekonomi sistemi içinde yürütülecek bir kalkınma politikasıdır. Bu karakterdeki Türk kalkınma modeline göre, uygulanması gereken vergi sistemi nasıl olmalıdır? Böyle bir vergi sisteminin ana karakteri bir taraftan devlete daha fazla bir gelir sağlamak özelliği yanında özel teşebbüsleri de destekler niteliğinin bulunmasıdır.

Mali yönü ve ekonomik hedefleri yanında vergi sisteminin iktisadi ettiği vergilerin hukukî karakteri de Anayasaya uygunluğu ve

vergi yükünü ve kalkınma yükünü avtandaşlar arasında malî güce dayanan bir adalet ölçüsüne göre dağıtmak olmalıdır.

A. Vergi Sisteminin Kamusal Nîtelîği

Bugünkü Türk vergi sistemi bir çok değişmelerden sonra genellikle vasıtasız vergiler alanında modern bir karakter kazanmıştır. Memleket gerçekleri gözönünde tutulmadığı için Gelir Vergisinde bazı zaafılar mevcutsa da genel karakteri itibariyle öğrenülecek bir teorik seviyededir.

Emsallerine nazaran mükemmel bir yapıt olan gelir ve kurumlar vergisi, pratikte neden başarılı bir sonuç vermemiştir? Bu olumsuz sonuçların bir kısmı, yukarıda gördüğümüz gibi geri kalmış memleket olmamızın özelliklerinden doğmaktadır. Fakat bütün başarısızlıklar elbette geri kalmışlığımızla izah edilemez. İşte bir burada bugünkü Türk Vergi Sisteminin ekonomik kalkınmayı destekler hale gelmesi için ne gibi değişiklik ve yeniliklerin gerekli olduğunu belirtmeye çalışacağız.

Muaflık ve İstisnalar

1. Vergi Kanunlarındaki muafiyet ve istisnalar en az hadlere indirilmek suretile bütün vatandaşları vergi mevzuuna dahil etmelidir. İstisnalar sadece «en az geçim indirimi»nden ibaret olmalı, bugünküne nazaran biraz yükseltilmiş indirim hadlerinin üstündeki gelirler vergi mevzuuna alınmalıdır¹⁸. Muaflıklar ise zarurî hallere inhisar etmeli ve ancak verginin maliyetini karşılamayan faaliyet ne'ileri vergi dışında bırakılmalıdır.

Aktif Himayeler

2. Sosyal ev ekonomik bakımdan korunması icabeden, faaliyetler muafiyet ve istisna hükümleriyle değil aktif şekilde subvansiyonlarla desteklenmelidir. Tabiatıyla bu sistemin nasıl işliyeceği hangi faaliyetlerin destekleneceği kanunla belli edilecektir.

Asgarî Vergi Sistemi

3. Gelir ve Kurumlar vergisi sahasında «asgarî mükellefiyet sistemi ihdası suretiyle, kamu harcamalarını karşılayacak gelirleri, garanti altına almak; gerçekte asgarî vergiyi ödeyecek kadar kazan-

18) S. Tuncer, op. Cit., S. 23

mamış olanlara vergi farkını iade etmek, fazla kazanmış olanlardan da vergi farkını ek tahakkuklarda mükelleflerden tahsil etmek suretile işliyen bir mekanizma kurmak zaruridir.

Servet Beyanı - Gider Bildirimi

4. Otokontrol sistemini, servet beyanı ve gider bildirimini müesseselerini islah etmek ve geliştirmek suretiyle kuvvetlendirmek lâzımdır.

İş Kapatmak

5. Üstüste iki sene veya her halde 5 sene zarar eden müesseselerle sermayesinden fazla zarar eden işletmeler, millî ve özel zararlar açısından hareketle tasfiye edilmelidir.

Zaman Aşımı

6. Vergi de dahil kamu alacaklarının tahakkuk ve tahsil yönünden zaman aşımına uğraması önlenmelidir. Tahakkuk ve tahsil zaman aşımları, devletin haksız kayıplarına sebep olmaktadır. Hernekadar özel hukukta zaman aşımı müessesesi mevcutsa da bunun gerekçesi ve nedenleri tamamen ayırdır. Özel Hukuk münâsebetlerinde ne kadar alacaklı varsa o kadar da borçlu vardır. Özel Hukuk münâsebetlerindeki zaman aşımı müessesesinin haklı gerekçesi, borçlular ve alacaklılar eşitliğidir. Bir alacak zaman aşımına uğrayınca özel münâsebetlerdeki menfaatler dengesi bozulmamakta ve bu sebeple sosyal ve ekonomik bir zarar hasıl olmamaktadır.

Devletle, fertler arasındaki münâsebetlerde böyle bir eşitlik olmadığından yani pek az istisnası ile devlet daima alacaklı olduğundan, zaman aşımı müessesesi, devamlı olarak devlet aleyhine işleyen bir mekanizma şeklini almıştır. Ayrıca, zaman aşımı, mükelleflerin vergi suçlarını işlemelerini teşvik edencesine kolaylaştırmaktadır.

Bu sebeplerle, âmme alacaklarında zaman aşımı söz konusu olmamalı, ne zaman meydana çıkarılırsa o zaman devlet hakkına kavuşabilmelidir.

Kanunların Azaltılması

7. Vergi Kanunlarının basitleştirilmesi ve adetlerinin azaltılması yapılacak işlerin başında gelir, Yerleşmiş ve alışılmış hüküm-

leri sık sık değiştirmek, mükelleflerin kanun karşısında bilgisizliklerini artırmakta ve kanuna karşı duyulan saygıyı azaltmaktadır. Vergi kanunlarına yapılan politik mudadahaleler ve özellikle seğim politikası mudadahaleleri vergi sistemini çok sarsmakta, kanunların yeldiği malı ve ekonomik hedeflerden ayırmaktadır ¹⁹.

Vergi Tahsisi

8. Buchananın değindiği gibi bazı memleketler muayyen kalkınma projelerini uygulamak için, devletin muayyen gelir kaynaklarını o projelere tahsis etmek suretiyle ekonomik kalkınmanın finansmanını garanti etmektedirler. Bu uygulama şekliyle vergilerin tahsis edilemezliği hakkındaki klásik maliye prensibinden ayrılmıştır. Kanaatımızca bu şekilde kalkınma yurdumuzda da denenmeli ve yeni vergiler muayyen kalkınma projelerinin tahakkukunda kullanılmalıdır. Bu şekilde bir vergi sistemi uygulamak mükelleflere daha makl ve daha ikna edici geleceği muhakkak kılar. Vatandaşların hangi vergilerin hangi işlere tahsis edileceğini bilmeleri ve hakikaten de sağılan bu gelirlerin o sahalarda harcanması, bu vergilere karşı direnmeleri de ortadan kaldıracaktır.

Böyle bir vergi tahsisi usulünün diğer bir faydası da kalkınma fonlarının ve devlet gelirlerinin hükümetlerin ve baskı gruplarının tesiriyle kötü kullanılmaları da nlenmiş olur.

Bu konuda diğer bir tahsis şekli de, tükenen millî kaynakların yerine ve onu karşılayacak önemdeki yatırımlara gitmek ve bu yatırımları da o tükenen kaynaklardan elde edilen maddelerin ihracından alınacak vergilerle finanse etmektir.

Verimlilik

9. Bugünkü vergi sistemimize yukarıda belirttiğimiz özellikleri de eklediğimiz takdirde ekonomik kalkınmamızın en az % 7 lik hıza kavuşacağı muhakkaktır.

Buna rağmen yapılacak bir birşey kalmaktadır ki o da modern ve ihtiyaçlara uygun bir malî kaza sistemiyle vergi sisteminin bugünkü büyük eksini tamamlamaktır.

19) N.S. Buchanan, Op cit. S. 332

10. Bu genel karakterlerine ilâveten vergi sisteminin teferruatında da birçok değişiklik yapılması gerektiği muhakkaktır. Ücretler, serbest meslek ve tahhüt işlerinde uygulanan stopaj usulünün sahasının genişletilmesi, kazançlar sağlandıkça verginin ödenmesi (pay as you go), vergiye esas olan gelir dilimleri ve vergi nispetleri üzerinde değişiklikler yapılabilir.

Ayrıca, gider vergilerinde, bina ve arazi vergileri ve diğer vergilerde de bu istikametlerde değişiklikler yapılması gerekeceği tabiidir.

Burada belirtilmesi gereken son bir husus da bu vergi sistemini uygulayacak bilgili, tecrübeli memurlarla, iyi organize edilmiş teşkilâta ihtiyaç bulunduğudur.

B. Vergi Sisteminin Teşvikçi Niteliği

İktisadî kalkınmanın devlete düşen kısmının tahakkuku için vergi sisteminin gerekli özelliklerini belirttikten sonra kamu ekonomisinin bir gereği olarak vergi sisteminin özel teşvikçi niteliğini de belirtmek ve bu konuda alınacak vergi tedbirlerinin neler olabileceğini de izah etmek lâzımdır.

Geri kalmış memleketlerde yatırım sahaları o kadar geniş ve çeşitlidir ki kamu sektörü ile özel sektör için tükenmez faaliyet sahaları mevcuttur. Cebri tasarruf olarak alınan vergiler ile özel sektörün tasarruf imkânlarını sıfıra indirmemek zarureti bu gerçekten doğmaktadır. Fakat şunu hemen ilâve edelim ki ekonomik kalkınmada esas olan bir memlekette tasarruf hacminin artması değil, sermaye miktarının çoğalmasındır. Tasarruf hacmindeki artışlar sermaye miktarındaki çoğalmalara sebep oldukları takdirde hususi bir muameleye tabi tutulmak için hak kazanmış olurlar²⁰. Bu sermaye çoğalmasının, özel sektörün daha ziyade temayül ettiği gibi verimsiz sahalarda değil, asıl ekonomik karakteri yatırımlar alanında olması ve ancak bu şekildeki yatırımların özel bir muameleye tâbi tutulması gerekmektedir.

Bu sebeple vergi sisteminin, teşvikçi tedbirleri açıklanan bu hususlara bağlı olmalıdır. Bu açıdan bakılırsa vergi muaflığı ve istisnalar, tasarrufu artırıcı bir etki yapsalar bile ekonomik yatırım-

20 İ. Türk, op. Cit. S.

lar alanına intikal edecek bir teşvik hükmü olmadıkları kolaylıkla anlaşılır.

Bu amaçlara yönelmiş vergi teşvikleri sistem olarak otomatik veya selektif olarak ikiye ayrılabilir. Otomatik tipteki teşvik hükümleri kanunun uygulamasını mükellefin ihtiyarına bıraktığı hızlandırılmış amortismanlar ve fevkalâde amortismanlar ile hususî yatırım indirimleridir. Selektif tiptekiler ise, kimlerin faydalanacağı ve ne miktarda faydalanacağı hususunda maliye idaresine yetki veren her türlü teşvik tedbirlerini içine alır²¹.

Bir vergi sistemi her iki tipte çeşitli teşvik hükümlerini ihtiva edebilir. Nitekim bizim vergi sistemimizde bu tiplere giren çeşitli muafiyetler ve yatırım indirimi ve hızlandırılmış amortisman, ihracatta vergi iadeleri vergi teknikleri ve tecilleri hükümleri bir arada yer almış bulunmaktadır.

Kalkınmaya uygun vergi sisteminde yer almasında fayda gördüğümüz vergi teşviklerinin genel özelliklerinin ana hatları aşağıda açıklanmıştır. Bunların bir kısmının otomatik ve bir kısmının selektif olduğu bu yapılan açıklamalardan anlaşılacaktır.

1. Amortismanlar Yoluyla

Mevcut vergi sistemimizde esasen mevcut olan ve otofinansman imkânını vermiş bulunan Azalan Bakiyeler Usulüyle Amortisman (V.U.K. 315). Fevkalâde Amortisman (V.U.K. 317) ve amortismana tâbi malların satılmasından doğan kârların yatırıma tahsis edilmesi (V.U.K. 328 ve 329) ile ilgili hükümlerde sanayici gerçek ve tüzel kişiler için daha fazla imkânlar verecek değişiklikler yapılması faydalı olacaktır.

Amortismanlar yoluyla alınacak vergi teşvikleri, azalan bakiyeler usulüyle amortismanların bugünkü «% 25 i geçmemek» şeklindeki tavan nisbeti «azamî nisbet olarak değil asgarî bir nisbet olarak» kabul edilebilir. ve ayrıca «işlerin iyi gitmediği, zararlı dönemlerde amortisman ayrılmayarak bunların müteakip kârlı dönemlerin normal amortismanlarına ilâveten tefrikine imkân» vermek şeklinde olabilir²².

21) N. Oku. op. cit., S. 16

22) Odalar Birliği 14

Bu imkân ve kolaylıklar sadece sanayi müesseselerine tanınan otomatik tipteki teşvik tedbirleri olacaktır.

2. Muafiyetler :

Muafiyetlerin, ekonomik yatırımlara tahsis edilmesi sözkonusu gelirlere tanınması gerektiğine yukarıda işaret etmiştik. Sırf politik sebeplerce tanınan muafıkların geri kalmış ülkelerde istihlâk harcamalarını artırdığı için ekonomiye kalkınma açısından faydalı olmadıkları muhakkaktır. Vergi muafiyetinin, özel sermaye birikimine ve endüstrileşmeye sevkini de sağlayacak tedbirler alınmadıkça, bu muafıklardan beklenen fayda elde edilemez.

Bunu temin etmek için, muaf olan gelirlere ekonomik kalkınma fonu tesis edip, vergiden muaf olması istenen meblâğlar bir bankanın (Merkez Bankası) na yatırıldığı takdirde muafiyetten faydalanmalı ve buradan sağlanan faizler de vergiden muaf tutulmalı ve bu fonlar da ekonomik kalkınmada özel teşebbüslere kredi olarak dağıtılmalıdır.

3. Yatırım İndirimleri

G.V.K Ek 1 - 6 maddeleri sayfa 11) hükme bağlanmış yatırım indiriminin daha kolay işler haline getirilmesi, öz sermaye dışındaki sermayelerle yapılan yatırımların da indirimden faydalanması, kurumlarda yatırım indirimi nisbetinin % 30 dan % 60 çıkarılması, geri kalmış bölgelerimizde de % 50 den % 100 çıkarılması sureti şeklindeki taleplerin incelenmesi yerinde olur. Bu selektif bir muafiyettir.

4. Vergi Ertelemesi

Devletin gösterdiği sahalara yatırım yapan sanayicilerin, yatırımlar vergilerin teminatı teşkil etmek şartıyla, vergilerin muayyen bir kısmını ertelemek suretiyle teşvik edici bir vergi tedbiri uygulamak mümkündür.

Vergi sisteminin özel sektörün yapacağı yatırımları teşvik etmesi için gerekli görülecek tedbirler elbette bunlardan ibaret olmaz. Devletin bu kadar cömert destek tedbirleri alabilmesi, vergi kanunlarının kamusal özellikleri tamamen haiz olmasına bağlıdır. Dev-

let, kanunların öngördüğü şekilde tam ve kâmil bir vergi olabilirse ancak o takdirde özel teşebbüsün bu tedbirlerle sermaye yatırımlarını desteklemek zarurî olur. Yoksa bugünkü gibi büyük bir, kaçakçılıkla malûl olan vergi sistemi karşısında, özel sektör fazlasiyle imkânlarına zaten sahip demektir.

IV — GENEL SONUÇ :

Beş yıllık kalkınma plânının temel iktisadî hedefinin, Türk ekonomisinde % 7 gibi hiç de yüksek olmıyan bir gelişme sağlamak olduğunu hepimiz biliyoruz. (Memleketimizde sermaye hasıla kat sayısı, 2,6 olarak hesaplandığına göre), 1965 için tesbit edilen bu nisbete göre aynı yıl içinde 11,8 milyar liranın yatırıma gitmesi ve bununun 4,7 milyarının (millî gelirin % 7,3 ü) özel sektörece, 7,1 milyarının da (millî gelirin % 11 i kamu sektörünce gerçekleştirilmesi gerekmektedir ²³.

Görüldüğü üzere Türk ekonomisi çok büyük sorumluluk taşıyan bir hayatî sorunla karşı karşıyadır. Bu sorumluluğun külfetlerini göze alamıyanlar plânlı kalkınmaya itiraz ederek, devleti kendilerine karşı esaslı tedbirler almak zorunluluğundan kurtarmak istemektedirler. Bu suretle, kendi iddialarına göre devlet, vatandaşlar için daha yüksek vergi yüklerini göze almaktan da kurtulacaktır ve özel sektörün yatırımlarının kısılması da söz konusu olmayacaktır.

Bu iddialar tamamen haklı değildir. Çünkü bu nisbetlerde kalkınmanın sağlanması için dahî kanunî vergi yükünün arttırılmasına ihtiyaç yoktur. Meselâ, yeni vergiler ihdası veya nisbetlerinin yükseltilmesi suretiyle vergi yükünü arttırmak değil, aksine kanunen tayin edilmiş vergi yüküne göre noksansız vergi almaktır. Diğer önemli bir nokta da, yatırımı özel sektöre vasıtasız vergilerden düşen vergi yükünün genel ortalamanın çok altında olduğudur. Bunun, bu sektörlerle düşen millî gelire, bu sektörlerden tahsil edilen vasıtasız vergilerin kolaylıkla ortaya konması mümkündür. Diğer bir husus da özel sektörün, gerek yatırımlar yapılırken ve gerekse yatırımların meyvaları alınırken en önce ve en çok faydalanan sektör olduğudur. Kaldı ki eğer yatırımcı özel sektörlerle daha fazla bir vergi yükü tahmil edilse bile bu sektörlerin bu vergi yükünü kaçakçılık

23) Kalkınma Plâni S. 119 - 120

yoluyla devlete ve inikâs yoluyla da müshlike devrettiği görülen olaylardandır.

Bizim vardığımız sonuç şudur: Bugün ki ekonomik ve politik koşullar içinde ve bütün geri kalmış memleketlerde olduğu gibi halktaki sosyal uyanış karşısında karma ekonomi düzeni içinde mümkün olduğu kadar hızla kalkınma zorundayız. Vergi sisteminin de bu kalkınma hedeflerine uygun bir şekil alması lâzımdır. Vergi sistemi bu karma sisteme o şekilde uydurulmalıdır ki fonksiyonlarını devlete ve özel sektöre düşen yatırımları sağlayacak miktarda bir sermaye birikimine imkân verecek şekilde yerine getirebilsin.

Türkiye yatırımlar için o kadar bâkir bir ülkedir ki, vergi sistemi kalkınmaya uygun olursa, kamu sektörü ile özel sektörün istedikleri kadar yatırım yapabilmesi için sonsuz imkânlar taşımaktadır.

Kalkınmaya uygun vergi sistemi sorusuna biraz ışık tutabildik ve bu konuda zihinlerde bazı yeni sorular doğmasına hizmet edebildikse bu çalışmadan güttüğümüz maksat hasıl olmuş demektir.
